

PREPOZNATLJIVO U NEPOZNATOM POVIJESNOM TIJEKU CRKVENOGA PJEVANJA U HRVATA

Fra Izak Špralja

U povijesti Zapadnog – Rimskog bogoslužja bijahu u redovitoj uporabi dva liturgijska pjevanja: *gregorijansko* (nastalo na glazbenom bogatstvu latinskog liturgijskog jezika) i *glagoljaško* (nastalo na glazbenom bogatstvu hrvatsko-staroslavenskog liturgijskog jezika). Početke gregorijanskog (rimskog) pjevanja zamišljamo, a našim se spoznajama gube u prvim stoljećima Kršćanske ere (Katoličke crkve). Slično je i za glagoljaško pjevanje moguće tvrditi da je nastajalo u prvim stoljećima kršćanske ere Hrvata.

Iza prve velike obnove liturgijskih tekstova (dakle i liturgijskoga pjevanja), nazvane *rimsko karolinška obnova gregorijanskoga pjevanja*, koja se dogodila nakon šest stoljeća toga pjevanja, nastalo je tzv. *zlatno doba gregorijanskoga pjevanja*. Obnova liturgijskih tekstova (na latinskom jeziku) ujedinila je skladatelje liturgijske glazbe u cijeloj Europi. Oni su (u drugoj polovici prvog tisućljeća) stvorili »veličanstveni repertoar duhovne [vokalne] glazbe [...] koja] svojom umjetničkom snagom nadilazi vremenite oscilacije ukusa koji može biti

uvjetovan vremenom, rasom ili narodnom pripadnošću« (H. Anglès).

S razlogom možemo pretpostaviti da se i u glagoljaškom pjevanju dogodila velika obnova (otprilike nakon pet do šest stoljeća od pokrštenja – dolaska Hrvata u ove krajeve), tj. u 13. stoljeću. U tom stoljeću nastaju, po uzoru na obnovljene liturgijske knjige rimskog obreda na latinskom jeziku, liturgijske knjige rimskog obreda na hrvatsko-staroslavenskom jeziku. Prevodeći liturgijske knjige s latinskog na staroslavenski jezik, glagoljaši su, tvrde naši znanstvenici, oblikovali jezik koji mi danas nazivamo *hrvatsko-staroslavenski liturgijski jezik*. Tim nazivom se želi istaći izvornost i vrijednost toga poduhvata. To je pokazatelj vrsnosti tadašnjih naših glagoljaša – znalaca hrvatskog i latinskog jezika. Oni nisu mogli koristiti plodove slavenskih prijevoda liturgijskih tekstova istočnog obreda, nego su prevodili novooblikovane latinske liturgijske tekstove zapadnog – rimskog obreda i prevodeći ih stvarali – oblikovali hrvatski liturgijski jezik. S pravom se može pretpostaviti da je ova obnova liturgijskih knjiga (poput spomenute obnove gregorijanskog pjevanja u sedmom stoljeću) potakla obnovu hrvatskog liturgijskog pjevanja kojeg nazivamo *glagoljaško pjevanje*. U tom 13. stoljeću je papa Inocent IV. (1248. g. senjskom biskupu Filipu i 1252. g. krčkom biskupu Fruktuozu) dozvolio slaviti liturgijska otajstva na hrvatsko-staroslavenskom liturgijskom jeziku i rimskom obredu, što je zasigurno bio veliki poticaj da se s više zanosa pristupa obnovi bogoslužja. Svi su ti događaji (s razlogom možemo pretpostaviti) poticali i liturgijsko stvaralaštvo koje bi se moglo zamisliti kao *zlatno doba glagoljaškog pjevanja*.

Gregorijansko pjevanje zapisano je koncem prvog i početkom drugog

I. skupina
♩ = 60-66
Kali, VIII/1963.

S ↑ ↑
Go - spo - di - i - po - mi - luj
M

II. skupina

Go - spo - di - i

Iz knjige J. Bezića *Razvoj glagoljaškog pjevanja na zadarskom području...*, notni pr. 23a. Početak stavka *Gospodi pomiluj* (Kyrie eleison), snimljen u mjestu Kalima 1963. godine.

tisućljeća, a glagoljaško pjevanje u drugoj polovici 20. stoljeća. Jedno i drugo pjevanje prenošeno je, dakle, usmenom predajom oko tisuću godina. Gregorijansko pjevanje je zapisivano u središtima gdje se je njegovalo, a zapisano je prije nego što su mogla na to pjevanje utjecati nova glazbena iznašašća (višeglasje, tonalnost ...). Glagoljaško pjevanje nije zapisivano u glagoljaškim središtima niti su ga zapisivali oni koji su ga, kao članovi glagoljaških središta (kaptola) stvarali i njegovali; glagoljaško pjevanje su do naših dana usmenom predajom prenosili *nasljednici pjevača glagoljaša*, crkveni pučki pjevači. Glagoljaško pjevanje je, dakle, snimljeno (a snima se još i u ovo naše vrijeme) tek nakon što su na to pjevanje izvršili utjecaj mnogi drugačiji glazbeni izričaji (folklor, tj. pučki način glazbenog očitovanja, gregorijansko pjevanje koje su uvodili dušobrižnici školovani na bogoslovnim učilištima gdje se njegovao latinski jezik u bogoslužju, potom novi načini višeglasnog pjevanja itd.).

Dakako da treba pretpostaviti da su svi Hrvati u početku bili glagoljaši, da su slavili Boga na materinskom jeziku. Potom se dogodilo sljedeće: u sjevernom dijelu Hrvatske prevladao je latinski jezik ([?] pod utjecajem Franačkoga carstva), istočne i jugoistočne dijelove Hrvatske Turci i njihovi pomagači uništavali su gotovo pola tisućljeća pa se sačuvalo premalo podataka o glagoljaškom pismu – riječi – pjevanju. To je razlog da glagoljaško pjevanje nalazimo dijelom sačuvano (samo u zapadnim, odnosno jugozapadnim dijelovima Hrvatske), to je razlog da danas moramo na temelju ostataka glagoljaškog pjevanja tragati za izvornim izričajem toga glazbenog umijeća.

Gregorijanski koral tvori veličanstveni program duhovne glazbe i s obzirom na broj sačuvanih glazbenih

oblika i s obzirom na umjetnički dommet toga pjevanja. U tom jednoglasju (vokalna monofonija), nastalom u načinima (modusima), slobodnog ritamskog pomaka kojega oživljava pjevom oblikovana recitacija riječi na latinskom jeziku, čovjekov duh je dotakao vrhunce svoje glazbene izričajnosti. Iz gregorijanskog pjevanja (što se osobito isticalo 1985. – godine europske glazbe) nastala je cjelokupna europska glazbena uljudba. Na takvu tvrdnju možemo nadodati: da će uvijek, počevši od sadašnjosti i idući prema budućnosti europska glazbena uljudba ovisiti, rasti i cvasti na istim glazbenim izvorima bez obzira na »vremenite oscilacije ukusa«.

Mi Hrvati nismo (za sada) u mogućnosti tako tvrditi za glagoljaško pjevanje radi navedenih, ali i drugih razloga, među kojima je i nedovoljno poznavanje toga pjevanja. Nadati se da će nova nastojanja (snimanje, zapisivanje, raščlamba) omogućiti odgovarajući pristup poštovateljima te hrvatske glazbene baštine. A zaista bi bilo potrebno postati svjestan povijesnih datosti, upoznati svoje i na odgovarajući se način postaviti (u našem slučaju) ne samo prema izvornom liturgijskom glagoljaškom pjevanju, nego i hrvatskoj (crkvenoj) pučkoj popijevki koja je nastajala i oblikovana na istom izvoru. To smo mi, to je »domovina naše duše«, naše glazbene uljudbe, iz tog izvora je izraslo glazbeno umijeće našeg pučkog glazbenog stvaralaštva (hrvatski glazbeni folklor), na tim su izvorima izrastali i izrastaju naši skladatelji i njihovo oblikovanje suvremenog glazbenog izričaja.

Gregorijansko pjevanje – glazbenu baštinu Europe – prihvatili smo mi Hrvati kao duhovno dobro nove domovine, a kao kršćani u zapadnoj Europi postali smo i sudionici rimskog obreda. Zapadno-europska li-

turgijska i glazbena baština postala je baština i hrvatskoga naroda, postala je poticaj stvaralaštva Hrvata na svim (osobito sjevernim) područjima. Liturgijska poruka (liturgijski tekstovi) – oblikom jednaki na latinskom i hrvatsko-staroslavenskom liturgijskom jeziku – tvorili su jedinstvo u dvojstvu: »latinaši« i »glagoljaši« su skladali iste liturgijske – glazbene oblike, težili stvoriti isti liturgijski glazbeni sadržaj kroz dva različita glazbena roda. Tu baštinu – radi povijesnih (ne)prilika nismo mogli naslijediti kao cjelinu, nego samo dijelom... Ipak, za razliku od gregorijanske glazbene baštine koju smo prihvatili od Europe, glagoljaška duhovna baština: pismo, riječ, glazba – glagoljica, hrvatsko-staroslavenski jezik, glagoljaško pjevanje, izvorno su uljudbeno dobro nas Hrvata, po tom smo dobru ono što jesmo.

Ikonografski glazbeni prikaz iz Beramskog brevijara (15. st.)

